

Dora Sečić, Vesna Turčin

UDK 027.5 (497.13 Zagreb) (049.3)

**NACIONALNA I SVEUČILIŠNA BIBLIOTEKA U ZAGREBU
- REALIZACIJA KNJIŽNICE S DVOJNOM FUNKCIJOM - *
THE NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY IN ZAGREB
- the realisation of the library in a double function -**

SAŽETAK

Članak je pokušaj da se, u skladu sa strateškim pravcima razvoja Hrvatske, stupnjem razvijenosti gospodarstva, društvenih djelatnosti, školstva i znanosti, odrede prioritete uloge NSB-e u zadovoljavanju informacijskih potreba u Hrvatskoj. Budući da je NSB ujedno i središnja knjižnica Sveučilišta u Zagrebu, dan je poseban osvrt na potrebe Sveučilišta.

Prvo i drugo poglavlje sadrže podatke o knjižničnim i informacijskim potrebama u Hrvatskoj općenito i napose na Sveučilištu u Zagrebu te o postojećim knjižnicama. U trećem su poglavlju načelno razmotrene funkcije NSB-e usmjerene na zadovoljavanje utvrđenih knjižničnih i informacijskih potreba. Kako zbog današnjeg nezadovoljavajućeg stanja u znanstvenom knjižničarstvu u Hrvatskoj nije bilo moguće identificirati sve parametre koji bi bili polazište za organizaciju moderne nacionalne i sveučilišne knjižnice, to su analizirane usporedive uspješne knjižnice s dvojnog funkcijom u drugim zemljama. U četvrtom su poglavlju kratko prikazane funkcije triju stranih nacionalnih i sveučilišnih knjižnica: Židovske nacionalne i sveučilišne knjižnice u Jeruzalemu, Sveučilišne knjižnice u Helsinkiju i Državne i sveučilišne knjižnice u Aarhusu. Peto poglavlje sadrži prijedlog o usklađivanju funkcija nacionalne i sveučilišne knjižnice u današnjoj NSB-i i polazišta za buduću usklađenu organizaciju pojedinih njenih djelatnosti.

SUMMARY

'This paper represents an attempt to determine for the National and University Library in Zagreb the priorities for meeting the information needs in Croatia, taking into consideration the strategic orientation of development of the Republic, the economic level and state of the art in the social activities, education system and scientific research and development activities. With regard to the fact that the Library is in addition to its national function the university library of the University of Zagreb the needs of the University are particularly referred to.

*Članak je sažet i prerađen tekst dviju studija izrađenih u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu u sklopu znanstvenoistraživačkog projekta *Utvrđivanje strategije za djelatnosti, proizvode i usluge u novoj zgradi NSB-e*.

'The first and second chapters contain data on library and information needs in Croatia in general and especially in the University of Zagreb; additionally the basic data on the existing libraries are given, without deeper analysis of the problems of the library system. The third chapter deals with the chief functions of the National and University Library aimed at fulfilling the established library and information needs and its deficiencies.

As the organisation of the Croatian academic and research library services is in many respects unsatisfactory and for that reason some of the parameters for the definition of the starting point for the realisation of a modern national and university library could not be determined locally, three successful foreign libraries with the same functions were analysed. The fourth chapter contains short descriptions of the functions of the following libraries: the Jewish National and University Library, Jerusalem, the Helsinki University Library and the State and University

Library Aarhus.

Finally, the last chapter includes a proposal for harmonisation of both functions in the National and University Library and coordination of its activities as a double-function library in the modern environment.

I. Okruženje NSB-e kao ishodište za određenje knjižničnih i informacijskih potreba

Ako se žele postaviti temeljna načela funkcioniranja NSB-a kao hrvatske nacionalne knjižnice i središta buduće nacionalne knjižne mreže, moraju se uzeti u obzir osnovne odrednice koje se odnose na Hrvatsku. Budući da je NSB i središnja knjižnica Sveučilišta u Zagrebu, posebno valja zadovoljavati i potrebe Sveučilišta. Demografski podaci, izloženi u sljedećim poglavljima, rađeni su na osnovi popisa stanovništva iz 1981, a glede ostalih podataka korišteni su noviji statistički priručnici i drugi izvori (avo nije drugačije navedeno, u pravilu su to podaci iz 1989).

Republika Hrvatska

Stanovništvo i osnovni pokazatelji razvoja

Hrvatska je mala zemlja površine od 56.538 km², na kojoj živi oko 4,6 milijuna stanovnika (prosječno 81 stanovnik na 1 km²).¹ Od sredine XIX. st. do 1981. s teritorija današnje Hrvatske u europske i prekomorske zemlje iselilo je oko 1.150.000 osoba, što čini 33% prosječne populacije.² Ukupan broj Hrvata u inozemstvu za sada nije poznat, ali je mnogo veći od ukupnog broja iseljenih osoba (samo u SAD ima dva i pol milijuna Hrvata).³

Društveni proizvod po stanovniku iznosio je 1987. oko 3.500\$.⁴ Udio je pojedinih sektora u ostvarenim investicijama u društvenom sektoru u 1988. godini ovaj: industrija i rudarstvo 29,2%, promet i veze 21,1%, ugostiteljstvo i turizam 15,6%, komunalne djelatnosti i stambena izgradnja 12%, trgovina 5,3% te poljoprivreda i ribarstvo 4,6%.⁵

Na 1.000 stanovnika 1981. prosječno je 107,8 stanovnika imalo pretplatu za telefonski priključak, a 241 stanovnika - TV pretplatu.⁶ Jedina mreža za prijenos podataka - JUPAK - posljednjih je godina dostupna manjem broju većih korisnika (manje institucije i privatnici za sada nisu priključeni). Isto vrijedi i za teleks i telefaks. Komunikacije i ostala infrastruktura koncentrirane su oko glavnih regionalnih središta - Osijek, Rijeke, Splita i Zagreba.

Prema navedenom, Hrvatska pripada grupi slabo razvijenih europskih zemalja (društveni proizvod po glavi u razvijenim europskim zemljama iznad je 11.000 \$); društveni sektor privređivanja još prevladava, a strukturno prilagođavanje orijentirano tržišnoj privredi tek se očekuje; jaka je ovisnost o stranom kapitalu; slabo su razvijene komunikacije i izrazito su loše telekomunikacije.

Hrvatski jezik, pismenost i čitanje

Na osnovi iznesenih demografskih podataka, može se pretpostaviti da hrvatski jezik kao materinski jezik govori oko 8 milijuna Hrvata u domovini i izvan nje. U Hrvatskoj je potpuno nepismeno 5,6% stanovništva, dok 46,1% stanovništva nema završenu osnovnu školu. Druga polovica stanovništva starijeg od 15 godina bila je 1981. obrazovana kako slijedi: 19,2% ima završenu osnovnu školu, 28,3% završenu srednju školu, 2,8% završenu višu školu, 3,6% završen fakultet, visoku školu ili umjetničku akademiju.

Što se tiče broja knjiga u narodnim knjižnicama, od 1986. godine do danas otpada oko 1 knjiga na stanovnika. Taj je fond prije svega koncentriran u gradu Zagrebu i drugim većim središtima u Republici. Istu zakonitost pokazuje i broj učlanjenih u narodne knjižnice. Dok se u razvijenijim sredinama knjižnicom služi i oko 25% stanovništva, ima općina čije knjižnice opslužuju svega oko 3% stanovništva.⁸

Prema izloženom Hrvatska je zemlja s niskom pismenošću i skromnom čitateljskom kulturom (svega nešto više od 50% populacije pročita više od 1 knjige godišnje, a 65% stanovništva redovito čita samo novine).

Školski sustav (uključujući i sveučilišta)

U Hrvatskoj osnovno obrazovanje traje 8 godina, srednjoškolsko (opće ili stručno) 3-4 godine, visokoškolsko 4-6 godina. Na 1.000 stanovnika 1981. ukupno je bilo oko 164 učenika i studenata (od toga je 110 učenika osnovnih škola, 42 učenika srednjih škola i 15 studenata viših škola i fakulteta). U osnovnim školama radilo je 27.698, a u srednjim 12.990 nastavnika. U Hrvatskoj djeluju četiri sveučilišta: u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu, na kojima su 1981. studirala ukupno 2.444 studenta na višim školama i 66.577 studenata na fakultetima. Sveučilišnih nastavnika i suradnika u nastavi bilo je ukupno 5.893. Na zagrebačkom Sveučilištu, kao najstarijem i najvećem, studirale su i radile dvije trećine svih studenata i sveučilišnih nastavnika u Hrvatskoj, dok je jedna trećina otpadala na ostala tri sveučilišta.⁹

Usporedba broja učenika i studenata sa stvarnim stanjem obrazovanosti stanovništva ukazuje na paradoksalnu situaciju, u kojoj se do sada istovremeno oko četvrtina svih rođenih u jednoj godini u Hrvatskoj upisivala na visokoškolski studij, a gotovo polovina stanovništva nema završenu osnovnu školu. Međutim, glavnina

studenata prve godine nije završavala studij. Ti podaci ukazuju na neprimjerenost obrazovne politike i njenu otuđenost od stvarnih potreba. Stoga treba očekivati promjene na području srednjeg i visokog školstva.

Znanost

U okviru četiriju sveučilišta i izvan njih u 1989. djelovalo je u Hrvatskoj 169 znanstvenih radnih organizacija sa 20.220 zaposlenih (istraživači, stručni i tehnički suradnici). Godine 1986. od 8.953 registrirana istraživača s punim radnim vremenom bilo ih je 43,3% s područja tehničkih znanosti, 15% s područja medicinskih znanosti, 14% iz društvenih znanosti, 9,6% biotehničkih znanosti, 9,2% prirodnih i matematičkih znanosti i 8,8% humanističkih znanosti. Prema evidenciji znanstvenih djelatnika Hrvatske za 1987. godinu, radila su 15.644 znanstvena djelatnika.¹⁰

U usporedbi s ekonomskom snagom Hrvatske broj je znanstvenih djelatnika impresivan. Istovremeno, prema podacima o ulaganju po jednom znanstveniku, koje je 4-5 puta manje od prosjeka u razvijenim zemljama, uočava se ekonomska nemoć. Doda li se teškoj materijalnoj situaciji i činjenica da ne postoji strategija razvoja znanosti u Republici, koja bi dovoljno jasno govorila o ciljevima i prioritetima, još se jače ocrtava težak trenutni položaj znanstvene djelatnosti u Hrvatskoj. Uz to valja napomenuti da je koncentracija znanstvenih instituta najveća u Zagrebu, dok na ostale regionalne centre otpada mali broj.

Izdavaštvo

U Hrvatskoj se nakladničkom djelatnošću na komercijalnoj osnovi bavi oko 60 izdavača, od kojih je 48 u Zagrebu, a 12 izvan Zagreba:¹¹ Uz profesionalna izdavačka poduzeća, popis izdavača obuhvaćenih sustavom *ISBN* pri bivšem *Jugoslavenskom bibliografskom institutu* u Beogradu sadržavao je još oko sto ustanova i organizacija kojima izdavačka djelatnost nije osnovna djelatnost. *ISBN* registar bilježio je ukupno 113 nakladnika iz Zagreba, 10 nakladnika iz Slavonije i Baranje, 17 nakladnika iz Hrvatskog Primorja i Istre i 22 iz Dalmacije.¹²

Prema podacima Statističkog zavoda, 1989. godine izdano je u Hrvatskoj ukupno 2.749 knjiga i brošura, 453 naslova časopisa i 629 naslova novina. U 1989. godini od ukupne izdavačke produkcije 730 naslova knjiga razvrstano je u kategoriju tzv. društveno vrijedne knjige, dok su ostalo bili udžbenici, priručnici i druga građa.¹³

Poslovna zajednica izdavača i knjižara Hrvatske (PZIKH), koja obuhvaća veliki dio izdavača, u 1989. godini evidentirala je ukupno 960 naslova knjiga u nakladi od 4.462.246 primjeraka. Od toga je bilo novih naslova 609, a ponovljenih 351.¹⁴

Uz imena iz *PZIKH*-e treba još svakako spomenuti i ove značajne izdavače: Globus, Zagreb; Grafički zavod Hrvatske, Zagreb; Informator, Zagreb; Omladinski kulturni centar, Zagreb; HAZU, Zagreb; Narodne novine, Zagreb; Izdavački centar Rijeka. Za njih ne navodimo pojedinačne podatke, jer nisu članovi *PZIKH*-e.

Školska knjiga kao najveći izdavač s 1.600 naslova od 1988-1990, odnosno s oko 500 naslova godišnje objavljuje pretežno udžbenike. Ostali veći izdavači uglavnom nisu posebno specijalizirani, pa uz prijevodnu literaturu i beletristiku objavljuju i stručne i znanstvene knjige. Znanstveni instituti i stručna udruženja, koja se javljaju kao izdavači, svoja izdanja uglavnom ne prodaju u komercijalnoj mreži, pa je ta literatura javnosti teže dostupna.

Na temelju analize popisa izdavača časopisa iz Hrvatske iz baze *Centralnog kataloga periodike (CKP)* proizlazi da časopise u Hrvatskoj objavljuje ukupno 540 izdavača.¹⁵

Komercijalni izdavači objavljuju ukupno 67 naslova časopisa. Od ukupno 27 izdavača koji izdaju i časopise njih čak 15 izdaje po jedan naslov, a najviše ih (po 7 naslova) izdaju Nakladni zavod Matice hrvatske i Privredni vjesnik.

Ostalih 736 naslova izdaju stručna udruženja, ustanove, HAZU, vjerska udruženja i dr.

Glavne republičke novine objavljuje izdavačka kuća "Vjesnik", a pored nje postoji još Slobodna Dalmacija u Splitu, Novi list i Glas Istre u Rijeci i Glas Slavonije u Osijeku. U novije se vrijeme javlja sve više samostalnih izdavača. Usporedno s izgradnjom demokratskog političkog sustava može se predvidjeti porast novinske izdavačke djelatnosti.

Domaće baze podataka, iako se u Republici izrađuju za potrebe pojedinih poduzeća ili ustanova, za sada nisu u komercijalnoj prodaji.

Iako bi se, prema formalnom broju tiskanih naslova u jednoj godini i broju izdavača, Hrvatska mogla svrstati u srednje razvijene zemlje, treba napomenuti da je izdavačka djelatnost koncentrirana uglavnom u Zagrebu, te da je izdavaštvo usitnjeno, odnosno da veći dio izdavača objavljuje svega po nekoliko naslova knjiga godišnje, a neki ni toliko, dok najveći broj izdavača periodike izdaje ukupno po jedan naslov.

Knjižnice

U Hrvatskoj djeluju ove knjižnice:¹⁶ 1 nacionalna biblioteka, 1 centralna knjižnica HAZU, 5 općeznanstvenih knjižnica izvan Zagreba, 93 visokoškolske knjižnice, 199 specijalnih knjižnica, 286 narodnih knjižnica, 203 knjižnice srednjih škola, 1.468 knjižnica osnovnih škola.

S obzirom na nadasve manjkave statističke podatke i nepostojanje prave knjižnične statistike, koja bi

obuhvatila sve relevantne pokazatelje o hrvatskim bibliotekama, ovdje ćemo se osvrnuti samo na podatke o veličini i rasporedu knjižničnih fondova i ostvarenoj međubibliotečnoj posudbi u Republici. Neke smo podatke uzeli od Republičkog zavoda za statistiku, a neki nisu objavljeni, ali su dostupni u NSB-u.

NSB i Knjižnica HAZU jedine su općeznanstvene knjižnice u Zagrebu, dok se preostalih 5 općeznanstvenih knjižnica u Hrvatskoj nalazi u gradovima na obali Jadranskog mora (Pula, Rijeka, Zadar, Split i Dubrovnik). Inače tu funkciju u stanovitoj mjeri obavljaju još i Gradska knjižnica Zagreb, Gradska i sveučilišna knjižnica u Osijeku i ostale gradske knjižnice, ali su one u statističkim pregledima svrstane u narodne knjižnice, a njihove funkcije nije moguće razgraničiti.

Od 93 visokoškolske knjižnice obuhvaćene statistikom 62 su u Zagrebu, 7 ih je u Rijeci, po 6 u Osijeku i Splitu, po 2 u Puli i Dubrovniku, dok se u ostalim većim gradovima nalazi po 1 fakultet s bibliotekom.

Specijalne knjižnice obuhvaćene statistikom raspoređene su kako slijedi: Zagreb 69, Rijeka 36, Split 26, Dubrovnik 18, Osijek 13 te manji broj u drugim privrednim središtima.

Na području Republike, najbolje je raspoređeno 286 narodnih knjižnica, a njihova je najveća koncentracija u Zagrebu 55, Rijeci 14, Osijeku 13, Dubrovniku 11, Splitu 6 i Zadru 4. Ostale općine imaju uglavnom po jednu narodnu knjižnicu. U Hrvatskoj 6 općina još nema narodnu knjižnicu: Hvar, Zlatar, Lastovo, Vis, Solin i Donji Lapac.

Na osnovi republičkih statističkih podataka knjižni fondovi općeznanstvenih biblioteka 1989. bili su raspoređeni kako slijedi: NSB 1.824.168 svezaka, Knjižnica HAZU 862.262 svezaka, Naučna biblioteka Rijeka 603.814 svezaka, Naučna biblioteka Split 501.000 svezaka, Naučna biblioteka Dubrovnik 390.088 svezaka, Naučna biblioteka Zadar 368.300 svezaka, Naučna biblioteka Pula 269.165 svezaka.

Ostali fondovi znanstvene literature raspoređeni su po visokoškolskim ustanovama i institutima, koji imaju biblioteke u sastavu, a rjeđe po narodnim knjižnicama, od kojih su najznačajnije gradske knjižnice u Zagrebu, Osijeku, Slavanskom Brodu, Rijeci, Varaždinu i Šibeniku. Pitanja njihova fizičkog stanja i dostupnosti treba tek istraživati.

Knjižnice u Hrvatskoj djeluju uglavnom nepovezano. Premda u razvijenijim gradskim sredinama postoje središnje narodne knjižnice s podružnicama, Hrvatska još nema ni jednu modernu automatiziranu bibliotečnu mrežu. Valja napomenuti da su narodne knjižnice ipak bolje povezane i u većoj mjeri korisnički usmjerene nego znanstvene biblioteke.

Uvidom u fondove časopisa koje posjeduju pojedine od 710 biblioteka - sudionica *Centralnog kataloga periodike u Hrvatskoj*¹⁸ - može se kazati sljedeće:

- veliki fondovi časopisa (od više tisuća do 500 naslova) uglavnom su locirani u Zagrebu;
- fondovi s razmjerno velikim brojem naslova (od 100 do 500) raspoređeni su uglavnom u regionalnim centrima, dok je manji dio koncentriran oko ostalih industrijskih središta;
- kontinuirani fondovi znanstvene i stručne periodike, koji bi trebali biti javno dostupni, locirani su u sveučilištima i općeznanstvenim bibliotekama izvan sveučilišta; podaci o međubibliotečnoj posudbi¹⁹ pokazuju, međutim, da njihovo korištenje na mnogim mjestima ne zadovoljava;
- dio biblioteka s većim specijaliziranim fondovima periodike nalazi se u sastavu pojedinih instituta, poduzeća i ustanova; njihovi su fondovi, osim za interne potrebe, u pravilu, dostupni samo putem međubibliotečne posudbe, a kontinuitet održavanja pojedinih naslova ovisi o ustanovi u čijem su sastavu; neke od tih biblioteka, međutim, posebno su aktivne u međubibliotečnoj posudbi;
- opća dostupnost fondova znanstvene i stručne periodike u Hrvatskoj nije bila pravilno usmjeravana, što u današnje vrijeme velike krize industrijskih i drugih instituta dovodi do krize u ukupnom fondu na republičkoj razini odnosno moglo bi doći čak do devastacije fondova, napose strane znanstvene i stručne periodike.

Uvid u fondove znanstvene i stručne periodike i razvijenost međubibliotečne posudbe na pojedinim stručnim područjima pokazuje nepravilnosti u odnosu prema potrebama znanstvenika.²⁰ Medicinsko bibliotekarstvo najrazvijenije je u odnosu prema potrebama (ukupno je 15% znanstvenih djelatnika s područja medicinskih znanosti), a najveći je manjak na području tehničkih (43,3% znanstvenika) i biotehničkih znanosti (9,6% znanstvenih djelatnika). U tim područjima stručnjaci i znanstveni djelatnici zacijelo zadovoljavaju svoje informacijske potrebe iz izvora izvan Hrvatske. Premda ukupni nacionalni časopisni fond (fondovi svih znanstvenih biblioteka zajedno) ne zadovoljava potrebne standarde, i takav bi mogao biti od znatno veće koristi.

II. Sveučilište u Zagrebu

Sveučilište u Zagrebu ima 26 fakulteta, 3 umjetničke akademije, 2 više škole, 11 samostalnih znanstvenih instituta i institucija čija je djelatnost od interesa za Sveučilište u cjelini (Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Sveučilišni računski centar, Studenski centar, Dom zdravlja studenata).²¹

Na Sveučilištu u Zagrebu u školskoj godini 1989/1990. (stanje 1. X. 1989.) studiralo je ukupno 45.926

studenata, od čega 41.702 redovna i 4.224 izvanredna studenta. Na prvu godinu studija upisana su ukupno 19.392 studenta, od čega 17.360 redovnih studenata i 2.032 izvanredna studenta. Na prvu godinu poslijediplomskih studija upisano je 2.626 studenata. Na drugu godinu poslijediplomskih studija upisano je 1.807 studenata. Na treću godinu poslijediplomskih studija upisano je 647 studenata. Iste godine bio je 3.321 apsolvant poslijediplomskog studija, a magistriralo je 859 kandidata.

Na Sveučilištu u Zagrebu prosječno doktorira 200 kandidata godišnje. Sveučilište u Zagrebu 1989. brojilo je oko 4.204 nastavnika, od čega 3.535 stalno zaposlenih i 669 honorarnih nastavnika. Pored nastavnika, Sveučilište ima još oko 800 znanstvenih djelatnika koji rade u institutima i infrastrukturnim djelatnostima.²²

Knjižnice Sveučilišta u Zagrebu

Nacionalna i sveučilišna biblioteka

Da bi se dobio grubi uvid u povijest prikupljanja fonda (koju nužno odražava njegova današnja struktura) valja se ukratko podsjetiti na povijest same NSB-e.

Spajanjem knjižnica bivše Pravoslavne akademije i Narodnog muzeja u Zagrebu istovremeno je s otvaranjem Sveučilišta, 1874. godine stvorena sveučilišna knjižnica, koja je, nakon više od 250-godišnjeg prikupljanja grade, 1876. godine imala u fondu već oko 47.000 svezaka knjiga .

Zagrebačko sveučilište imalo je početkom stoljeća tri fakulteta: Teološki, Filozofski i Pravni, a pridruženi mu je član bila Šumarska akademija. U školskoj godini 1913/14. na Sveučilištu je djelovalo 108 nastavnika, a nastavu su pohađala 1.123 studenta. Uz Sveučilište u Zagrebu tada je djelovala samostalno i Kraljevska trgovačka akademija sa 343 slušača.²⁴ Ti podaci i posebno dragocjene ostavštine (rukopisi, inkunabule, Gajeva knjižnica itd.) bili su relevantni za izradu planova o izgradnji bibliotečne zgrade na Marulićevu trgu. Prigodom preseljenja 1913. godine Biblioteka je imala već oko 141.000 svezaka knjiga, a svi studenti i nastavnici Sveučilišta i Šumarske akademije već su po svojoj pripadnosti tim visokoškolskim ustanovama bili njeni korisnici. Nabava knjiga pratila je sve potrebe nastave i znanstvenog rada tadašnjeg Sveučilišta. Knjižnica je bila organizirana po tadašnjim standardima za biblioteke sveučilišta u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Međutim, nakon 1918. godine, otvaranjem novih fakulteta, polako je počela trnuti njena sveučilišna funkcija, koja ni do danas nije više stvarno uspostavljena.

NSB od 1837. godine kontinuirano prima obvezni primjerak iz Hrvatske, prvo iz pokrajina Hrvatske i Slavonije, a znatno kasnije i iz cijele Hrvatske. Nakon stvaranja Jugoslavije, od 1918-1991. godine NSB prima obvezni primjerak i iz ostalih zemalja bivše Jugoslavije. Prema tome, već i prigodom osnutka Sveučilišta NSB je imala i funkciju hrvatske nacionalne knjižnice, koja joj je tijekom godina postala primarna.

Profil fonda NSB-e, zbog raznih okolnosti danas, dobrim dijelom nije u skladu s potrebama Hrvatske i Sveučilišta u Zagrebu, ali valja imati na umu da se radi o jednoj i nadasve bogatoj zbirci od oko 1.800.000 svezaka i 4.334 tekućih naslova časopisa, koja čini dobru osnovu za budući knjižnični sustav.

Knjižni fond 1991. godine prema strukama pokazuje ovu strukturu: ²⁶ društvene znanosti 39,9%, humanističke znanosti 29,2%, primijenjene znanosti 16,5%, prirodne znanosti 5,5%, priručnici 8,9%.

Ukupni časopisni fond ima sljedeću strukturu: društvene znanosti 38,5%, primijenjene znanosti 21,7%, humanističke znanosti 15,5%, prirodne znanosti 12,2%, interdisciplinarni, sekundarni i opći 12,0%.

Knjižni fond u posljednjih je 25 godina povećan za 45%. Međutim, na žalost, veliko kvantitativno povećanje fonda nije pratila primjerena kvaliteta, tako da je utvrđeno da se veliki dio prinove odnosi na obvezni primjerak iz drugih republika bivše Jugoslavije, koji sadrži razmjerno mali dio znanstvene i stručne literature.

Zbog neadekvatnog fonda i drugih problema, Biblioteka već dugo ne može ispunjavati funkciju sveučilišne knjižnice, čiji se manjak prije desetak godina pokušao ublažiti osnivanjem Studijske biblioteke s informacijskim bazama. Taj je odjel, doduše, nakon svog osnutka doveo stanoviti broj novih korisnika u NSB-e, ali nije zadovoljio njihove zahtjeve i ispunio očekivanja osnivača.²⁷ Tako je ukupna struktura korisnika NSB-e uglavnom ostala ista kao prije.

Istraživanja korisnika provedena 1982. godine ²⁸ pokazala su da oko 49% korisnika NSB-e sačinjavaju studenti Sveučilišta u Zagrebu, a 14% njihovi nastavnici, što pokazuje da su glavninu korisnika sačinjavali ipak pripadnici Sveučilišta. Daljnjih 20% korisnika uz sve nedostatnosti ponude Biblioteke, sačinjavali su znanstvenici i instituti izvan Sveučilišta. Kasnije struktura korisnika više nije istraživana, ali se iz redovnih izvještaja o radu može zaključiti da su ti odnosi ostali uglavnom nepromijenjeni.

Ostale knjižnice u Sveučilištu

Prema prvim općedostupnim podacima iz međuratnog razdoblja 1937. godine Sveučilište je u svome sastavu imalo 90 biblioteka. Godine 1941. bilo ih je 141, a 1958. registrirano je 198 što većih, što manjih odjelnih, zavodskih, fakultetskih i institutskih biblioteka. NSB, koja od vremena uoči drugog svjetskog rata do 1980. godine nije bila u sastavu Sveučilišta, ovim popisom nije obuhvaćena.

Ponovo je 1985. godine provedeno istraživanje stanja u bibliotekama u Sveučilištu, prilikom kojega je

registrirano ukupno 95 biblioteka u 39 ustanova.²⁹ To znači da su se u nekim fakultetima od šezdesetih do osamdesetih godina ipak konstituirale središnje fakultetske biblioteke. Tadašnji rezultati mogu se smatrati relevantnim za potrebe ovih razmatranja, jer odstupanja u današnje vrijeme nisu dovoljno velika da bi to bitno utjecalo na zahtjeve glede organizacije budućeg sveučilišnog sustava i uloge NSB-e.

Godine 1985. ukupni knjižni fond knjižnica u Sveučilištu (osim fonda NSB-e) brojio je oko 1.400.000 svezaka i oko 10.000 tekućih naslova časopisa. Tako je 31 biblioteka imala fond s više od 10.000 svezaka knjiga, a 28 biblioteka s više od 100 tekućih naslova časopisa. Knjižnice su djelovale u velikoj mjeri nekoordinirano.

Ako usporedimo podatke o upisanim studentima i sveučilišnim nastavnicima te postojeće knjižne fondove i knjižnične službe sa Standardima za visokoškolske knjižnice Republike Hrvatske,³⁰ možemo ustvrditi da su ukupni raspoloživi resursi krajnje neadekvatni. Manjkava organizacija (nepostojanje mreže, informacijskih službi itd.) doduše, još više doprinosi nezadovoljavajućem stanju, što znači da informacijski potencijal treba svakako što prije znatno pojačati. Moderna organizacija NSB-e u novoj zgradi kao i tješnja suradnja sa Sveučilištem treba pomoći da se premesti početna faza preobrazbe na području sveučilišnog bibliotekarstva u Zagrebu. Valja se podsjetiti da je 1913. godine Sveučilišna knjižnica, tada ustvari jedina biblioteka Sveučilišta u Zagrebu, zadovoljavala tadašnje srednjoeuropske standarde za sveučilišne biblioteke. Današnjemu naraštaju vodilja razvoja trebaju biti usvojeni Standardi za visokoškolske knjižnice. Premda se u njima postavljene ciljevi neće moći kratkoročno dostići, oni su prvi, nužni preduvjet za buduće akcije.

III. Funkcije NSB-e usmjerene na zadovoljavanje bibliotečnih i informacijskih potreba

Uloga hrvatske nacionalne knjižnice

Za uspostavljanje odgovarajuće organizacije knjižnice s dvojnou funkcijom, kakva je Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, kao prioritetan zadatak postavlja se određivanje podudarnosti funkcija nacionalne knjižnice i funkcija sveučilišne knjižnice te uočavanje onih bitnih aktivnosti koje bi joj bile svojstvene kada bi imala samo jednu od dvije spomenute funkcije.

Kao što se može utvrditi iz analize zatečenog stanja, glede Nacionalne i sveučilišne biblioteke, funkcije nacionalne knjižnice određivane su do sada zakonom, a funkcije sveučilišne knjižnice ostale su bez uporišta koje bi imalo usporedivu snagu. Stoga su se interpretirale proizvoljno. Valja naglasiti da su funkcije NSB-e do sada temeljene primarno na njejoj ulozi kulturne ustanove od posebnog interesa, dok su bivša ministarstva za znanost i obrazovanje doduše financijski podupirala neke od njenih aktivnosti, ali nisu sudjelovala u njihovu normiranju.

Pri određivanju funkcija nacionalne biblioteke u suvremenoj teoriji i bibliotečnoj praksi nužno se polazi od zahtjeva za uspostavljanjem organiziranog i djelotvornog nacionalnog bibliotečnog sustava, unutar kojeg bi se, u skladu s dogovorima i podjelom zadataka, ostvarivale bitne i popratne ili poželjne funkcije od interesa za cijelu zemlju. U svrhu utvrđivanja ciljeva, odnosa među djelatnostima i utvrđivanja kriterija za ocjenu realizacije ciljeva koriste se relevantni normativni dokumenti iz okruženja, koji odražavaju interese društva i definiraju pravilne odnose knjižnice prema njenom okruženju. U slučaju NSB-e to su: *Zakon o bibliotečnoj djelatnosti i bibliotekama* (Zagreb 1973), *Pravilnik o matičnoj službi biblioteka u SR Hrvatskoj* (1977), *Zakon o zaštiti spomenika kulture* (Zagreb 1967), *Principi čuvanja i zaštite građe u bibliotekama* (Zagreb 1984), *Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima* (Zagreb 1978), *Guidelines for national bibliographic agency and the national bibliography* (Unesco 1979), *Guidelines for legal deposit legislation* (Unesco 1981), *Guidelines for national libraries* (Unesco 1987), *Standards for university libraries* (IFLA 1987), *Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj* (Zagreb 1990).

Temeljne funkcije svake nacionalne biblioteke (ili sustava) prema preporukama Unescoa³¹ iznosimo u nastavku teksta.

1. Prikupljanje, čuvanje i davanje na korištenje publikacija vlastite zemlje, pri čemu valja po mogućnosti obuhvatiti sve predmete, oblike i jezike. U prikupljanju je nužan depozit utvrđen zakonom (obvezni primjerak).
2. Izgradnja fonda enciklopedijskog karaktera, što podrazumijeva određenje nabavne politike glede zbirke strane literature. Ona je ovisna o nacionalnim prioritetima, okruženju i drugim knjižnicama, centralizaciji i decentralizaciji fondova, geografskim i komunikacijskim određenjima i sl.
3. Obavljanje poslova nacionalne bibliografske agencije; što podrazumijeva izradu nacionalnih bibliografija, bibliografsku kontrolu, sudjelovanje u *ISDS* i *ISBN* programima, provođenje *CIP* programa, izradu normativnih datoteka, izradu drugih pomagala te sudjelovanje u međunarodnom bibliografskom sustavu.
4. Trajna zaštita nacionalnog fonda.

Uz temeljne funkcije, nacionalne knjižnice u svijetu imaju i mnogo drugih obveza ovisno o razvijenosti pojedinih sredina, od kojih izdvajamo: organiziranje informacijskog centra, referalnu djelatnost, međubibliotečnu posudbu, organiziranje suradnje u zemlji i svijetu, znanstvenoistraživačke i razvojne projekte i sl. Druga odrednica za izbor odgovarajućih modela organizacije bibliotečne djelatnosti u svakoj, pa tako i u našoj sredini je sagledavanje povijesnog, geografskog i društvenog konteksta, koji je doveo ne samo do sadašnjih odnosa i veza u promatranom okruženju, nego omogućava i bolje razumijevanje situacije i uspješnije određivanje daljnjih razvojnih procesa.

Polazeći od preporuka koje određuju pojedine funkcije Nacionalne i sveučilišne biblioteke, njene obveze utvrđene Zakonom, povijesni kontekst te prikazano okruženje, predlažemo da glavni zadaci Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu kao nacionalne biblioteke Republike Hrvatske budu definirani na sljedeći način:

- izgradnja, trajna pohrana i zaštita nacionalnog fonda *Croatica* (knjižni fond i neknjižna grada),
- izgradnja i održavanje reprezentativnog fonda strane stručne i znanstvene literature se svih područja znanja (uz koordinaciju s ostalim znanstvenim knjižnicama),
- osiguravanje dostupnosti fondu primarno u svojstvu referentne biblioteke (katalozi/baze podataka i fizička dostupnost same literature i ostalih medija),
- izrada nacionalnih bibliografija (općih tekućih i retrospektivnih te specijalnih),
- *ISSN* i *ISBN* centar za Hrvatsku i *CIP* služba,
- republički znanstveni informacijsko-referalni centar,
- selektivna distribucija obveznog primjerka (u Hrvatskoj i izvan nje),
- vođenje centralnih kataloga,
- nacionalni centar za međubibliotečnu posudbu za Hrvatsku,
- nacionalni centar za zaštitu i preliminarnu zaštitu *Croatice*,
- nacionalni centar za *UDK*,
- bibliotekarski institut (znanstveno istraživanje, nova tehnologija, savjetovanje, permanentno obrazovanje, pomoć u nadzoru i planiranju bibliotečne djelatnosti u Hrvatskoj),
- sudjelovanje u relevantnim međunarodnim programima i međunarodna suradnja (međunarodna zamjena literature, međubibliotečna posudba i razmjena informacija, *IFLA*, *UNESCO* itd.).

Uloga središnje sveučilišne biblioteke Sveučilišta u Zagrebu

U teoriji i praksi sveučilišnog bibliotekarstva uobičajeno se smatra da središnja sveučilišna knjižnica ima obveze prema svome sveučilištu, prema gradu i regiji u kojoj djeluje i prema ostalom svijetu.³² Njene zadaće, usklađene s tim obvezama obuhvaćaju uglavnom: izgradnju bogate referentne i posudbene zbirke, središnju bibliografsko-kataložnu i informacijsko-referalnu službu te službu međubibliotečne posudbe, koordinaciju rada svih knjižnica na sveučilištu i vođenje centralnih kataloga, veze sa znanstvenim knjižnicama izvan sveučilišta i ostalim značajnim zbirkama znanstvene literature, stručni nadzor, istraživanje i planiranje knjižnične djelatnosti na sveučilištu i edukaciju korisnika.

Zadaci NSB-e kao središnje biblioteke Sveučilišta u Zagrebu u odnosu prema općeprihvaćenim načelima, povijesnom razvoju i okruženju mogli bi se definirati na ovaj način:

- koordinacija izgradnje i održavanja bibliotečnih fondova za potrebe Sveučilišta u Zagrebu (reprezentativnog fonda strane stručne i znanstvene literature, posudbenih zbirki s većim brojem primjeraka - naročito za potrebe visokoškolske nastave, fondova specijalnih zbirki),
- osiguravanje dostupnosti bibliotečnih fondova na Sveučilištu putem zajedničkih baza podataka (središnja bibliografska i kataložna služba), a fonda NSB-e primarno u čitaonicama (referentna biblioteka),
- sveučilišni informacijsko-referalni centar,
- centar za međubibliotečnu posudbu,
- sudjelovanje u edukaciji korisnika,
- koordinacija, stručni nadzor i planiranje razvoja bibliotečne mreže Sveučilišta.

U odnosu prema brojnosti i složenosti funkcija nacionalne knjižnice i njejoj odgovornosti za ukupan nacionalni knjižnični sustav, NSB mora uskladiti svoju funkciju središnje sveučilišne knjižnice Sveučilišta u Zagrebu s funkcijama nacionalne biblioteke. Uz to Sveučilište treba koordinirano izgrađivati ostale veće biblioteke u svojem sastavu, a pored toga Republika bi trebala neke od njih u budućnosti osposobiti za preuzimanje funkcija središnje (nacionalne) biblioteke za određeno znanstveno/stručno područje.

IV. Primjeri knjižnica sa dvojnou, nacionalnom i sveučilišnom funkcijom iz drugih zemalja

Zbog današnjeg nezadovoljavajućeg stanja u znanstvenom knjižničarstvu, u Hrvatskoj nije bilo moguće identificirati sve parametre koji bi bili polazište za organizaciju moderne nacionalne i sveučilišne knjižnice, pa su analizirane usporedive uspješne knjižnice s dvojnou funkcijom u drugim zemljama. U tu svrhu odabrane su: Židovska nacionalna i sveučilišna knjižnica u Jeruzalemu, Sveučilišna knjižnica u Helsinkiju i Državna i sveučilišna

knjižnica u Aarhusu.³³ Ovdje ćemo ih ukratko prikazati kako bi se mogao dobiti bar kratki uvid u njihovo djelovanje i dati čitatelju prilika da ih usporedi.

Židovska nacionalna i sveučilišna knjižnica u Jeruzalemu

Ta je knjižnica osnovana 1892. godine. Do 1925. godine, kada je osnovano Hebrejsko sveučilište, imala je funkciju nacionalne i gradske knjižnice Jeruzalema. Nakon osnutka sveučilišta, Knjižnica je dana na raspolaganje i sveučilištu i tada je dobila svoje današnje ime. Uključivanje u sveučilište omogućilo joj je brži razvoj, a od 1933. godine prima po dva obvezna primjerka tiskane građe.

Nakon nekoliko teških decenija (rat i njegove posljedice), Knjižnica je 1960. godine uselila u današnju zgradu, s oko 20.000 kvadratnih metara korisne površine na šest katova. Ukupni joj fond obuhvaća preko 2 milijuna svezaka, oko 16.000 tekućih naslova časopisa, preko 10.000 rukopisa, 100.000 muzikalija, 10.000 zemljopisnih karata i dr.

Izdaje tekuću nacionalnu bibliografiju i centralni katalog periodike u bibliotekama u Izraelu. Skuplja knjige, periodiku, rukopise, dokumente, muzikalije, karte, likovni materijal itd. na svim židovskim jezicima, literaturu o Židovima i Izraelu te izdaje i specijalne bibliografije i retrospektivnu bibliografiju knjiga tiskanih na hebrejskom pismu. Sjedište je i Nacionalnog arhiva audio građe i Instituta za mikrofilmiranje manuskripata na hebrejskom pismu. Danas ima najveću zbirku *Hebraice* i *Judaice* u svijetu i to joj je zacijelo najvažnija funkcija.

Ona je središnja i najveća knjižnica Hebrejskog sveučilišta. Od ukupno 18 fakulteta najznačajniji su Filozofski, Prirodoslovni, Medicinski, Pravni, Stomatološki, Tehnički, Farmaceutski i Pedagoški i svaki ima vlastitu knjižnicu. Zajednički ukupni fond tih knjižnica broji oko 1.500.000 svezaka knjiga i oko 20.000 tekućih naslova časopisa.

Izrael ima još Tehničko sveučilište u Haifi - *Technion*, (osnovano 1924) s više tehničkih knjižnica i informacijskim centrom (ukupno oko 800.000 svezaka knjiga i 9.500 tekućih naslova časopisa), Sveučilište u Haifi (osnovano 1963) sa knjižnicom od oko 590.000 svezaka i 12.000 naslova tekuće periodike, Sveučilište u Tel Avivu (osnovano 1956) sa središnjom bibliotekom od 700.000 svezaka i 3.700 tekućih naslova časopisa te nekoliko manjih sveučilišta. Pored toga, Izrael ima Središnju poljoprivrednu knjižnicu, koja pripada i Ministarstvu za poljoprivredu i Poljoprivrednom fakultetu Hebrejskog sveučilišta (oko 200.000 svezaka i 3.100 tekućih naslova periodike, i Središnju knjižnicu Weizmann instituta za prirodne znanosti (mrežu specijalnih knjižnica s ukupnim fondom od oko 200.000 svezaka i 1.638 naslova časopisa).

Sveučilišta su u Izraelu uglavnom privatna, pa tako i Sveučilište, u Jeruzalemu ima samo djelomičnu potporu države. Svako sveučilište ima svoju središnju knjižnicu. Integrirani on-line sustav - *ALEPH*, razvijen upravo na Hebrejskom sveučilištu, povezuje danas sve sveučilišne knjižnice u Izraelu. Normativnu datoteku autora i naslova vodi nacionalna knjižnica, a po predmetu se može pretraživati na temelju klasifikacije Kongresne knjižnice, slobodnog teksta, UDK-a ili Deweyove klasifikacije. *ALEPH* je razvijen u Izraelu, jer nijedan gotov sustav na tržištu nije usporedno mogao koristiti hebrejski i engleski jezik.

Na osnovi usporedbe nacionalne i sveučilišne funkcije Knjižnice, može se zaključiti da ona nacionalnu funkciju ostvaruje u skladu s općim načelima, dok je sveučilišna funkcija dogovorena u odnosu na druge knjižnice u okruženju (Tehničko sveučilište i njegova središnja knjižnica, veći broj središnjih knjižnica bogatih fondovima za pojedina znanstvena područja). U mreži fakultetskih knjižnica, za koje obavlja funkcije središta, ona nabavlja i obrađuje građu u okviru integralnog on-line sustava. Glede korištenja građe iz njenih fondova, koju stavlja na raspolaganje svima zainteresiranima, Knjižnica se pretežno oslanja na građu nacionalnog fonda (*Hebraica*, *Judaica*), nadopunjenu građom koja je manje zastupljena u drugim knjižnicama sustava (literatura o Bliskom Istoku i islamu, povijest prirodnih znanosti, povijest Zapada, rano kršćanstvo, filozofija, umjetnost, muzeologija). Građa nacionalne zbirke, koja se trajno zaštićuje, nema posudbeni status (koristi se samo u čitaonicama).

Sveučilišna knjižnica Helsinki

Osnovana je 1640. godine, ali prvo je pripadala Akademiji u Turku. Poslije velikog požara, sveučilište i njegova knjižnica 1828. preseljeni su u Helsinki. Od 1820. do 1917. Sveučilište u Helsinkiju primalo je obvezni primjerak iz cijele Rusije, koji se sada čuva u Slavenskom odjelu Sveučilišne knjižnice. Djela tiskana u Finskoj odvojena su u posebni odjel, a kasnije su njima priključena i ona tiskana u inozemstvu na finskom jeziku te sve što se odnosi na Finsku i Fince. Poslije oslobođenja 1918. godine Knjižnica je imala oko 300.000 svezaka, a potvrđeno joj je pravo na obvezni primjerak građe koja se tiska u Finskoj. .

Zgrada u kojoj se nalazi otvorena je javnosti 1840. godine, a proširivana je 1906. i 1955. godine. Posljednji je put renovirana 1978. Pored toga, sada ima na raspolaganju još jednu depozitarnu knjižnicu, udaljenu 140 km od Helsinkija. Uz to je u Kotki (mjestu udaljenom 130 km) 1989. godine otvorena jedinica za konverziju tiskane nacionalne bibliografije i starih kataloga nekih biblioteka u strojno-čitljive zapise, a u Mikkeli (udaljenoj 230 km) gradi se centar za zaštitu bibliotečne građe, koji će imati 35-40 suradnika.

Ukupni fond Knjižnice sada broji preko dva i po milijuna svezaka, oko 4.200 tekućih naslova časopisa, 1.000 rukopisa, 20.000 muzikalija, 73.000 mikroformi i dr. Nacionalna zbirka *Fennica* sadrži oko 690.000 svezaka knjiga i

časopisa, 30.000 svezaka novina, 40.000 karata, 30.000 muzikalija, 36.000 plakata i 2.500.000 jedinica sitnog tiska te mnoštvo rukopisa. Originali novina povučeni su iz korištenja i snimljeni na mikrofilm. *Fennica* se nalazi u posebnoj zgradi, udaljenoj 10-ak kilometara od glavne zgrade, i arhivska je referentna knjižnica. Finske knjige potrebne za znanstveni rad i nastavu na sveučilištu kupuju se i mogu se koristiti kao i sva ostala grada, ali ne pripadaju nacionalnoj zbirci, već Općem odjelu, koji se nalazi u glavnoj zgradi.

Organizacijski Knjižnica spada u nadležnost sveučilišnog Senata i glavna joj je funkcija sveučilišna, a funkcija finske nacionalne knjižnice dodatna joj je zadaća. Ima 7 odjela (Administracija, Opći odjel (središnja knjižnica za humanističke znanosti i umjetnosti), Finski odjel (nacionalna knjižnica), Slavenski odjel, Bibliografski odjel, Knjižnica za studente i Knjižnica za prirodne znanosti). Svi odjeli koji rade s korisnicima (Opći odjel, Knjižnica za studente i Knjižnica za prirodne znanosti) imaju svoje stručne savjete (consultative board).

Knjižnica prima 6 obveznih primjeraka, od kojih jedan zadržava, a druge raspodjeljuje ostalim depozitarnim knjižnicama. Od tih sveučilišne knjižnice u Jyvaeskulau i Turku uz nacionalnu knjižnicu, sudjeluju u izradi tekuće finske nacionalne bibliografije. Sveučilišna knjižnica u Helsinkiju objavljuje i retrospektivnu bibliografiju i centralne kataloge. Ona je *ISBN* centar za Finsku i koordinira nacionalnu i međunarodnu suradnju na području katalogizacije i bibliografije.

Sveučilište u Helsinkiju ima Teološki, Pravni, Medicinski, Filozofski, Prirodoslovni, Pedagoški, Poljoprivredno-šumarski i Fakultet za društvene znanosti. U okviru Sveučilišta djeluje još 57 fakultetskih i odjelnih knjižnica s fondom od oko 2.500.000 svezaka i 23.000 tekućih naslova časopisa. Između njih se posebno ističu Središnja medicinska knjižnica i informacijski centar s oko 300.000 svezaka i 2.500 tekućih naslova časopisa, Prirodoslovna knjižnica i informacijski centar s oko 200.000 svezaka i 6.100 tekućih naslova časopisa, Poljoprivredna biblioteka i informacijski centar s oko 250.000 svezaka i 3.440 tekućih naslova časopisa te Šumarska knjižnica i informacijski centar s oko 200.000 svezaka i 1.300 tekućih naslova časopisa.

Helsinki ima još i Tehničko sveučilište sa središnjom knjižnicom od oko 570.000 svezaka i 7.000 tekućih naslova časopisa te informacijskim centrom, potom Visoku ekonomsku školu, koja također ima knjižnicu od oko 200.000 svezaka i 1.500 tekućih naslova časopisa.

Pored značajnih znanstvenih knjižnica u Helsinkiju, ovdje valja spomenuti još dvije sveučilišne knjižnice, koje posebno sudjeluju u izradi nacionalne bibliografije. To je Sveučilišna knjižnica u Jyvaskyli (koja ima fond od 600.000 svezaka i 7.000 tekućih naslova periodike) te Sveučilišna knjižnica u Turku, koja ima 960.000 svezaka i 2.350 naslova tekućih časopisa i umrežava 7 biblioteka.

Znanstvene knjižnice u Finskoj sudionici su *KDOK* - sustava, kojim upravlja Računski centar za finske znanstvene knjižnice pri Ministarstvu za obrazovanje. Sustav je smješten pri Finskom državnom računskom centru, a za pretraživanje usporedno se koriste finski i engleski jezik. U zajedničkim poduhvatima naveliko se koristi UDK i obvezno finske predmetnice.

KDOK obuhvaća 7 zajedničkih baza podataka:

- *KOTI* - Finska nacionalna bibliografija knjiga (kontinuirano od 1977); sudionice su sveučilišne knjižnice u Helsinkiju, Turku i Jyvaskyli; broj prinova oko 15.000 godišnje,
- *KATI* - Finska nacionalna bibliografija članaka sa 22 sekcije po strukama (od 1977); broj prinova oko 45.000 godišnje; u radu sudjeluje mnogo specijalnih akademskih i drugih javnih znanstvenih knjižnica. Sveučilišna knjižnica u Helsinkiju od toga obrađuje finsku povijest i uralske studije,
- *KAUKO* - Centralni katalog stranih knjiga (od 1980); godišnja prinova je oko 60.000; u njemu sudjeluju sve finske znanstvene biblioteke,
- *KAUSI* - Centralni katalog finske i strane periodike (od 1970); godišnja prinova oko 17.000; *KAUSI* ima 3 sekcije: a) finske serijske publikacije (*KAUSI / FENNICA-ISDS*), koje izrađuje Sveučilišna knjižnica u Helsinkiju, b) strani časopisi u finskim znanstvenim knjižnicama, koje također izrađuje Sveučilišna knjižnica u Helsinkiju te c) *NOSP* - strani časopisi u bibliotekama Švedske, Danske i Norveške, koje vodi *NOSP* centar
- *MUSA* - Finska audio grada (od 1983); prinova je oko 13.000 zapisa iz 1.400 naslova godišnje; izrađuje ju Sveučilišna knjižnica u Jyvaskyli,
- *VIRA* - finske službene publikacije (od 1984); godišnja prinova je oko 2.000; izrađuje ih Parlamentarna knjižnica.
- Sedma baza podataka je zajednička edukacijska baza za cijeli sustav.

Na osnovi usporedbe nacionalne i sveučilišne funkcije Sveučilišne knjižnice u Helsinkiju, može se ustvrditi da su funkcije organizacijski odvojene. Bibliografske aktivnosti i izgradnja posudbenih zbirki za potrebe Sveučilišta usklađuju se s dostupnim fondovima u okruženju. Iz dostupnih podataka može se zaključiti da su, uz kooperativnu obradbu, u najnovije vrijeme i zaštita bibliotečne građe i osiguranje dostupnosti starijih fondova predmet zajedničkih bibliotečnih programa nacionalnoj razini. Program *KDOK* veoma uspješno povezuje sve znanstvene biblioteke u zemlji te sveučilišta nemaju potrebe za dodatnim autonomnim mrežama.

Državna i sveučilišna knjižnica Aarhus

Osnovana 1902. godine, druga je po veličini znanstvena i nacionalna biblioteka u Danskoj, a jedina koja mora i stranom literaturom pokrivati sva područja znanja, premda je u početku bila primarno humanističkog sadržaja. Dok je glavna nacionalna Kraljevska knjižnica u Kopenhagenu referentnog i arhivskog karaktera, Državna knjižnica u Aarhusu posuđuje nacionalnu građu (*Danicu*) izvan tih prostora. Pored funkcije nacionalne knjižnice, ona je i središnja knjižnica sveučilišta u Aarhusu. Kao arhivska knjižnica posebno je zadužena da vodi Državnu zbirku novina, koje se od 1976. tekuće snimaju na mikrofilm, a obavlja i funkciju arhiva za neknjižnu građu, audio građu i RTV materijal.

Sveučilište u Aarhusu ima Filozofski, Medicinski, Prirodoslovni, Teološki, Pravni i Ekonomski fakultet. Ono je i administrativno centraliziralo sve svoje knjižnične službe. Državna i sveučilišna biblioteka nabavlja, katalogizira, uvezuje i tehnički obrađuje knjige i periodiku za svih 100 umreženih odjelnih i institutskih knjižnica na Sveučilištu.

Danska još ima i središnje knjižnice za pojedina znanstvena područja, koje nisu u nadležnosti Sveučilišta, a posebno valja spomenuti Dansku veterinarsku i poljoprivrednu knjižnicu (350.000 svezaka i 4.500 tekućih naslova časopisa) i Nacionalnu tehničku knjižnicu Danske (562.500 svezaka i 5.100 tekućih naslova periodike). Međutim, one ne primaju obvezni primjerak. Sveučilište u Kopenhagenu ima posebno veliku knjižnicu za prirodne znanosti i medicinu, koja ima i od 1.200.000 svezaka knjiga i 8.500 naslova tekuće periodike, te još 52 fakultetske biblioteke.

Ulogu danskog bibliografskog centra ima Biblioteka centrala, osnovana 1939. godine, koja izrađuje nacionalnu bibliografiju, a razvila je i razne uslužne djelatnosti za sve, posebno narodne knjižnice u Danskoj (poput npr. centralizirane katalogizacije). Državna i sveučilišna knjižnica u Aarhusu, uz obvezni primjerak danske literature, ima i bogati fond stranih knjiga i građe na drugim medijima te prima 9.727 naslova stranih časopisa. Ukupno ima oko 3 milijuna svezaka građe, naročito puno novina, mikroformi i velike zbirke neknjižne građe (karte, grafike, muzikalije i AV građa). Ima i depozit službenih publikacija SAD i Kanade.

Zbog svojih bogatih fondova i informacijskog instrumentarija, Knjižnica uz ostalo od 1985. godine obavlja i funkciju Centra za međubibliotečnu posudbu za narodne knjižnice u Danskoj. Ta se funkcija smatra posebno važnom, jer na taj način svaki građanin može doći do domaće i strane literature. Tu uslugu u Danskoj dotira Ministarstvo za kulturu, tako da je za korisnike besplatna.

Integrirani automatizirani sustav, koji su zajedno nabavile Državna i sveučilišna knjižnica u Aarhusu i Sveučilišna knjižnica u Aalborgu, proizvod je *Regnecentralen International*, a vlastito računalo smješteno je u knjižnici. Korisnici imaju u knjižnici dostup do sustava putem 25 terminala, a izvan kuće oko 425 ustanova (od čega oko 100 privatnih poduzeća) uspostavilo je s njime izravnu vezu. Pretraživanje je besplatno. Velika poduzeća mogu naručivati građu preko svojih knjižnica i ona im se tada šalje poštom, a ostali mogu usluge međubibliotečne posudbe koristiti putem lokalne narodne knjižnice.

Sve znanstvene knjižnice u zemlji imaju preko danske sveučilišne komunikacijske mreže *DENet* dostup u zajednički sustav *ALBA/SAM KAT*. *ALBA* je centralni katalog stranih knjiga i periodike, a *SAMKAT* je zajednička baza podataka, putem koje stanoviti broj znanstvenih biblioteka kooperativno katalogizira, pretražuje, rekatalogizira i posuđuje literaturu. Tako Knjižnica u Aarhusu, uz vlastiti sustav, koristi i *ALBA/SAM KAT*, a putem zajedničke komunikacijske mreže i njene su baze podataka dostupne drugima.

Na osnovi usporedbe nacionalne i sveučilišne funkcije, može se zaključiti da je u Danskoj funkcija nacionalne knjižnice podijeljena: Kraljevska knjižnica u Kopenhagenu obvezna je trajno čuvati i zaštititi glavninu knjižne građe, nacionalnu bibliografiju izrađuje Biblioteka centrala, a Državna i sveučilišna knjižnica u Aarhusu prima obvezni primjerak knjiga, koji se koristi za međubibliotečnu posudbu, dok se njena arhivska funkcija odnosi na novine i AV građu. Biblioteka u Aarhusu izgrađuje fond strane literature, glavni je informacijsko-referalni centar i centar za međubibliotečnu posudbu (i za narodne knjižnice) u Danskoj. Organizacija, pak, knjižnične djelatnosti na Sveučilištu u Aarhusu, za razliku od one u Kopenhagenu, u potpunosti je centralizirana.

V. Prijedlog o usklađivanju nacionalne i sveučilišne funkcije u današnjoj NSB-i

Organizacijska struktura Nacionalne i sveučilišne biblioteke kao nacionalne i središnje znanstvene biblioteke s dvojnomo funkcijom mora se s jedne strane uskladiti s prikazanim odnosima i vezama između pojedinih načelnih funkcija, a s druge s rješenjima što ih zahtijeva moderno okruženje i omogućuje primjena nove tehnologije.³⁴ Pri operacionalizaciji treba početi od parametara koji određuju funkcioniranje moderne nacionalne knjižnice, a zadani su bibliotečnim i informacijskim potrebama u Hrvatskoj, dok funkcije sveučilišne knjižnice, u skladu s bibliotečnim i informacijskim potrebama, koje proizlaze iz znanstveno-nastavne djelatnosti, valja ostvarivati u suradnji sa Sveučilištem. Stručna literatura i ostala dokumentacija o bibliotečnim sustavima u razvijenim zemljama upućuju na to da se pri svakom daljnjem koraku valja oslanjati na svjetska iskustva.

Glavne zadaće NSB-e u ovom su članku opisane prema njezinim dvojnomo funkcijama i bez obzira na sadašnje stanje u djelatnostima.

Izgradnja fonda NSB-e i koordinacija bibliotečnih fondova na Sveučilištu

Prikupljanje i trajna zaštita sveukupnog fonda nacionalne zbirke *Croatica* jedna je od ključnih funkcija NSB-e. Dotok većeg dijela te građe osigurao je zakonodavac propisom o obveznom primjerku, a sve ostalo te dodatne primjerke, tj. antikvarnu građu *Croatice*, koju korisnici najviše trebaju, Biblioteka treba nabavljati na drugi način (kupnja, zamjena, dar). U tom smislu NSB treba održavati trajnu i aktivnu vezu s dobavljačima i ostalim partnerima u zemlji i inozemstvu.

Croatica obuhvaća rukopise, publikacije i ostalu bibliotečnu građu ako ona udovoljava barem jednom od ovih uvjeta: hrvatski autor, hrvatski jezik, hrvatski izdavač, o Hrvatskoj odnosno Hrvatima. U pravilu sva građa koja je popisana u nacionalnoj bibliografiji trajno se čuva u NSB-i u dva primjerka (arhivski primjerak i unikat), pri čemu je arhivski primjerak u načelu namijenjen samo trajnom čuvanju i ne daje se na korištenje, dok se unikat može koristiti u čitaonicama pod nadzorom i iznimno posuđivati međubibliotečnom posudbom. Posuđivati izvan Biblioteke i dati na raspolaganje u slobodnom pristupu mogu se samo primjerci znanstvene i stručne literature *Croatice*, koju je Biblioteka posebno nabavila za tu svrhu.

Ostala građa koja nije popisana u nacionalnoj bibliografiji trajno se čuva u jednom primjerku u Zbirci sitnog tiska i može se koristiti u Biblioteci samo pod nadzorom. Zakonom bi trebalo osigurati i primanje obveznog primjerka mikroformi, filmske i video građe.

Zbog gotovo istih potreba zajednice zainteresiranih korisnika na razini Hrvatske i Sveučilišta u Zagrebu (osim isključivo za potrebe studenata), moguće je voditi ujednačenu nabavnu politiku usmjerenu na izgradnju reprezentativne zbirke strane znanstvene i stručne literature u NSB-i. Poseban naglasak treba biti na primarnoj i sekundarnoj znanstvenoj periodici, referentnoj građi i bazama podataka te građi interdisciplinarnog i multidisciplinarnog karaktera. Pitanja selekcije tog dijela fonda valja rješavati na razini pojedinih stručnih referada i u okviru njihova međusobnog dogovora pri čemu treba konzultirati pojedine fakultete, institute i stručnjake izvan NSB-e.

Literatura namijenjena studentima, čiji je fond u izravnoj vezi sa studentskim zbirkama na odgovarajućim fakultetima, predmet je dogovora sa sveučilišnim nastavnicima, ostalim bibliotekama na Sveučilištu i predstavnicima studenata.

U kontekstu izgradnje fondova jedan od temeljnih zadataka sveučilišne knjižnice jest koordinacija nabave građe između svih jedinica sustava. Koordinacija procesa pročišćavanja i odlaganja građe te stvaranje depozitorija za manje traženu građu na razini Sveučilišta (grada ili regije) može pomoći da se u pojedinim bibliotečnim jedinicama oslobodi prostor za aktualnu građu.

Ako bi se postupilo prema takvim načelima, dvojnost funkcija mogla bi pozitivno utjecati na izgradnju i racionalno održavanje fonda NSB-e kao nacionalne i središnje znanstvene biblioteke u Hrvatskoj. Koordinacija izgradnje ostalih fondova na Sveučilištu, koja je jedna od važnih funkcija središnje sveučilišne biblioteke, zadatak je koji treba naročito dobro razraditi.

Osiguravanje dostupnosti fondu

Što se tiče smještaja i korištenja građe, funkcije nacionalne i sveučilišne knjižnice nužno se razdvajaju: nacionalna biblioteka zadužena je za čuvanje građe i odgovorna je prema budućim i udaljenim korisnicima, a sveučilišna funkcija zahtijeva izravniji pristup građi i naglašava intenzitet korištenja. Rješenje tog problema treba tražiti u različitosti statusa korištenja građe i nabavi dovoljnog broja primjeraka više tražene građe.

Posudba obveznog primjerka i starije *Croatice* u pravilu je ograničena na pitanje pod nadzorom i međubibliotečnu posudbu, naročito bibliotekama izvan Hrvatske. Novija domaća građa mora biti primarno dostupna u drugim bibliotekama u Zagrebu i Hrvatskoj, dok fond NSB-e u tom kontekstu mora biti na raspolaganju samo za opravdane, naročito znanstvene, stručne ili službene potrebe. To je već određeno Pravilnikom o uvjetima i načinu korištenja bibliotečne građe i usluga u NSB-e.³⁵ Iz njega se može razabrati da je zaštita *Croatice* i ostaloga posebno vrijednog fonda jedna od bitnih funkcija Biblioteke.

Slobodan pristup građi i edukacija korisnika u svrhu poticanja intenzivnijeg korištenja, koja je svojstvena modernoj sveučilišnoj knjižnici, odnosi se na svu građu koja ne pripada zaštićenom nacionalnom fondu. Posudba izvan Biblioteke mora biti načelno osigurana samo za građu koja nema referentni karakter i koje ima u dovoljnom broju primjeraka. Glavnina znanstvene literature treba i studentima i drugim korisnicima biti dostupna samo u prostorima NSB-e, a građa podesna za reproduciranje (uz poštivanje autorskog prava u obliku kopije) svim zainteresiranim korisnicima u Zagrebu i izvan njega. Reproduciranje građe u obliku kopiranih jedinica moglo bi se raditi za potrebe privrede i na komercijalnoj osnovi.

Zbog različitosti statusa i lakšeg manipuliranja dijelom fonda koji će biti u slobodnom pristupu trebalo bi što prije osposobiti stručne referente da počnu raditi na odabiru i signiranju građe što će biti smještena u novoj zgradi. Valja napomenuti da je NSB već početkom stoljeća imala tzv. *lektorij*, koji je obuhvaćao odabranu, najviše traženu građu, koja je tada u novoj zgradi smještena na galeriju iznad Velike čitaonice.

Dostupnost fondova u okviru pojedinih fakulteta Sveučilište bi trebalo koordinirati uz pomoć NSB-e i u dogovoru s njome. U tom smislu treba u Hrvatskoj donijeti relevantne propise, kakvi postoje na sveučilištima zemalja razvijenog svijeta. Ostale pravilnike treba temeljiti na Standardima za visokoškolske knjižnice u Hrvatskoj.

Nacionalna bibliografija i katalogi NSB-e

Jedna od glavnih funkcija NSB-e jest da izrađuje bibliografske zapise o *Croatici*. U tom kontekstu ona izrađuje tekuće i retrospektivne hrvatske bibliografije. Pored toga, NSB organizira službu za *CIP*, izrađuje normativne datoteke *Croatice* i druga pomagala za cijeli pa tako i sveučilišni bibliotečni sustav.

Kako bi se osigurala potpunija bibliografska kontrola za publikacije koje izlaze u Hrvatskoj, treba predvidjeti osnivanje *ISSN* i *ISBN* centra za Hrvatsku u NSB-i.

Budući OPAC bit će u mogućnosti korisnicima u samoj Biblioteci i izvan nje osigurati djelotvoran dostup do znanstvene literature i informacija. U tom smislu valja, uz *Croaticu*, naročitu pažnju obratiti obradi strane znanstvene i stručne literature, kako one u fondu NSB-e, tako i bibliotekama Sveučilišta u Hrvatskoj. Stoga bi trebalo što prije umrežiti biblioteke na Sveučilištu i inicirati centraliziranu ili kooperativnu katalogizaciju znanstvenih i stručnih knjiga te periodike (osim udžbeničke literature u više primjeraka namijenjene isključivo studentima, koja se u pravilu povremeno otpisuje). Svoju sveučilišnu ulogu NSB može realizirati ako organizira stručne referade, koje bi obuhvaćale sva stručno-znanstvena područja koja su predmet proučavanja na Sveučilištu u Zagrebu. U tom smislu uska specijalizacija prepušta se naravno pojedinim fakultetima, institutima i njihovim dijelovima, dok je uloga NSB-e povezivanje i omogućavanje uvida u interdisciplinarne i druge šire postavljene probleme.

NSB kao informacijski centar

Na planu organizacije informacijsko-referalnih službi i posredovanja u dobavljanju građe i informacija iz inozemstva NSB u svojstvu nacionalne biblioteke ima ključnu ulogu. U odnosu prema Sveučilištu ona treba, u skladu s potrebama, posredovati i u pribavljanju građe i informacija iz izvora izvan Sveučilišta odnosno Zagreba. To znači da ona mora imati ulogu znanstvenog informacijskog centra kako za potrebe Republike, tako i za potrebe Sveučilišta u Zagrebu. Pritom te se potrebe mogu najbolje definirati upravo u dogovoru sa pojedinim članicama Sveučilišta, što pruža mogućnost konzultiranja najboljih stručnjaka.

Prema uzoru na suvremeno organizirane biblioteke (koje su ukratko prikazane u prethodnom tekstu), nositelji te djelatnosti trebali bi biti stručni referenti odnosno predmetni stručnjaci u NSB-i i na pojedinim fakultetima odnosno institutima. Kako je već spomenuto u svezi s izgradnjom fonda i osiguravanjem njegove dostupnosti putem stručnih i predmetnih kataloga, stručni su referenti nezaobilazni za ostvarivanje sveučilišne funkcije u novoj zgradi NSB-a. Na području informacijske djelatnosti i edukacije korisnika njihova je uloga posebno važna, to više što je dostup do mnogih baza podataka komercijalnih izdavača veoma skup, pa će mnoge od njih biti dostupne samo u NSB-i, odnosno samo na jednom mjestu u Sveučilištu.

Razvoj djelatnosti i oslale aktivnosti

Permanentno stručno usavršavanje bibliotečnih djelatnika, međubibliotečna suradnja, savjetodavna i koordinativna funkcija, istraživanje i unapređivanje razvoja djelatnosti zadaci su kako nacionalne tako i sveučilišne biblioteke, svake na svojoj razini. Budući da su kompetencije nacionalne biblioteke vrlo široke, one obuhvaćaju i područje djelovanja sveučilišne biblioteke. Sveučilišna biblioteka uz to ima i važnu ulogu u edukaciji korisnika. U prijašnjim poglavljima naznačeni su glavni pravci djelovanja središnje sveučilišne biblioteke, od kojih se neke funkcije u Zagrebu nisu razvijale, odnosno vremenom su zamrle. Tako su prioritetno područje razvojne djelatnosti NSB kao središnje znanstvene biblioteke u u prvom redu svakako sve aktivnosti u vezi s umrežavanjem i koordinacijom rada biblioteka u okviru Sveučilišta. Istovremeno bi trebalo inicirati konstituiranje središnjih znanstvenih biblioteka i informacijskih centara za pojedina znanstvena područja na nacionalnoj razini. Međutim, realizacija tih programa nadilazi okvire jednog sveučilišta, te mora biti u nadležnosti svih relevantnih ministarstava.

BILJEŠKE

1. Statistički godišnjak, 1989, 47, 83.
2. Nejašmić, 1991, 271.
3. Vjesnik od 11. 4. 1992. u povodu priznanja Republike Hrvatske prenosi uz ostalo: "Mi, odbornici i članovi Hrvatske bratske zajednice u Americi zajedno s dva i pol milijuna Hrvata koji žive u Sjedinjenim Američkim Državama..."
4. Dugoročni razvoj neprivrednih djelatnosti, 1990, 120.
5. Konceptija i strategija dugoročnog društveno-ekonomskog razvoja Hrvatske - uvodna studija, 1990.
6. Bogunović, 1985.
7. Statistički godišnjak 1989, 87-88.
8. Mesić, 1990.
9. Statistički godišnjak 1989, 306-325; Dugoročni razvoj neprivrednih djelatnosti, 1990, 36-116.
10. Dugoročni razvoj neprivrednih djelatnosti, 1990, 117-148.

11. Arhiv ugovora o suradnji na izradi CIP-a u NSB.
12. Blažević, 1988, 197-207.
13. Dugoročni razvoj neprivrednih djelatnosti, 1990, 156-158.
14. Analiza je napravljena na osnovi popisa knjiga objavljenih u časopisu *Naša knjiga*, 33, 1990.
15. Analiza je izrađena na osnovi CKP : Abecedni popis YUG nakladnika s brojem naslova (interni materijal 23. V. 1991) i CKP : Abecedni popis biblioteka (interni materijal 10. V. 1991)
16. Dokumentacija, 1990.
17. Podaci su dobiveni u Razvojnoj službi NSB-e.
18. Isto kao 16.
19. Evidencija međubibliotečne posudbe dobivena od Informacijsko referalnog centra NSB-e.
20. Znanstveno-tehnološki kadrovski potencijal Hrvatske, 1990. 171.
21. Podaci su preuzeti iz Reda predavanja Sveučilišta u Zagrebu.
22. Podaci su dobiveni u Rektoratu Sveučilišta u Zagrebu.
23. Petrović, 1913.
24. Klaić, 1918.
25. Podaci su preuzeti iz arhive NSB-e.
26. Podatke su prikupili i obradili Višnja Čanjevac i Davor Pomykalo za potrebe posebne studije u okviru ovog projekta.
27. Aparac-Gazivoda ; Turčin, 1987, 1-18.
28. Interni materijal Informacijsko-referalnog centra NSB-e.
29. Sečić ; Dunda, 1986, 29-41.
30. Standardi za visokoškolske knjižnice Republike Hrvatske.
31. Guidelines for National Libraries, 1987.
32. Aparac-Gazivoda ;Turčin, 1988, 1-20.
33. Podaci o prikazanim stranim knjižnicama dobiveni su izravno od tih ustanova. Ukupnu raspoloživu dokumentaciju mogu pružiti autorice.
34. Sečić, 1990, 101-105.
35. Pravilnik o uvjetima i načinu korištenja građa i bibliotečnih usluga u NSB, 1989, 259- 259.

LITERATURA

- Aparac-Gazivoda**, Tatjana; Turčin, Vesna. Osvrti na sveučilišne bibliotečne sustave. 1.dio. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 30 (1987), 1-18; 2. dio. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 31 (1988), 1-20.
- Blažević**, Danica. Glavne značajke organizacije CIP-a u SR Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 31 (1988), 197-207.
- Bogunović**, Aleksandar. Regionalni razvoj Socijalističke Jugoslavije i Hrvatske. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber, 1985.
- Dokumentacija** Republičkog zavoda za statistiku. Zagreb : Republički zavod za statistiku, 1990.
- Dugoročni** razvoj neprivrednih djelatnosti. Zagreb : Ekonomski institut, 1990. Guidelines for national libraries. / Prepared by Guy Sylvestre for the General Information Programme and UNISIST. Paris : Unesco, 1987.
- Klaić**, Vjekoslav. Zagreb 1910-1913. Zagreb : Nakl. knjižare Jugoslavenske akademije L. Hartmana (St Kugli), 1918.
- Koncepcija** i strategija dugoročnog društveno-ekonomskog razvoja Hrvatske : uvodna studija. Zagreb : Ekonomski institut, 1990.
- Line**, Maurice B. National library and information needs : alternative means of fulfilment with special reference to the role of national libraries. Paris : Unesco, 1989. (PGI-89/WS/9)
- Mesić**, Đurda. Development in reading in Yugoslavia. 56th IFLA General conference, Stockholm, Sweden 1990. (39-READ-2-E)

Nejašmić, Ivica. Depopulacija u Hrvatskoj : korijeni, stanje, izgledi. Zagreb : Globus, Institut za migracije i narodnosti, 1991.

Petrović, Stevo. Hrvatska Kr. Sveučilišna biblioteka. Zagreb : Kr. Zemaljska tiskara, 1913.

Pravilnik o uvjetima i načinu korištenja građa i bibliotečnih usluga u NSB. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 32 (1989), 159-269.

Sečić, Dora. Sveučilišna biblioteka i znanstveni komunikacijski sustav. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33 (1990) 101-105.

Sečić, Dora. Dunda, Biserka. Bibliotečno-informacijski sustav Sveučilišta u Zagrebu - utopija ili uskoro realnost? // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 29 (1986), 29-41.

Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33 (1990), 201-210.

Statistički godišnjak Republike Hrvatske za 1989. godinu. Zagreb : Republički zavod za statistiku, 1989.

Znanstveno-tehnološki kadrovski potencijal Hrvatske. Zagreb : Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 1990.